

NY MUSIK

i samarbete med
Caroli församling

Fint spunnet

– musik för en ensam violin

- Magne Hegdal:** *Par I* (1994)
- J.M. Hauer:** *Zwölftonspiel, Fein gesponnen, Tanz* (1948, 1928, 1954)
- B.A. Zimmermann:** *Sonat för soloviolin, sats I* (1951)
- Sven Hultberg:** *Numero fuori programma* (1969) – uruppförande
- Arnold Schönberg:** *Phantasy op. 47* (1949)
- Aldo Clementi:** *Sonate Y.* (2002)
- Howard Skempton:** *Lightly, Helix, Melody for a first Christmas* (1984, 1998, 1979)
- Magne Hegdal:** *Par III* (2004)
- Numero fuori programma:
- Magne Hegdal:** *Par V* (2005)

Clemens Merkel – violin

Måndag den 4 maj 2015, kl.19.00

Caroli församlingshem, Borås

Magne Hegdal (f.1944) berättar: ”I väldigt många år (från ungefär 1970) var det konstnärligt nödvändigt för mig att komponera *indirekt*; alla val måste tas på ett strukturellt plan, och den klingande musiken måste vara resultat av slumpen (eller konstruktioner) – och alltså *tas emot* och inte *väljas* av mig. Kommunikation betydde inte *från mig till publiken*, utan snarare en önskan om att *dela* en upplevelse. Jag hade satt igång något som jag tyckte om, och det jag sade till publiken var ”kan du också tycka om detta?”.

Detta blev så småningom nästan till en neurotisk tvångssituation, som jag önskade att komma ur. Och vägen ut gick via *samspel*. Genom att lägga huvudvikten på förhållandet mellan två eller fler musiker, kunde jag lösa upp strukturen mot ett friare och mer direkt komponerande (därav serien *For x nr. x*). Men jag kunde inte tänka mig att komponera ”fritt” för *ett* instrument.

När jag fick beställning på ett stycke för soloviolin, hade jag ingen aning om vad jag skulle göra. Lösningen blev att ställa ett fritt komponerat avsnitt bredvid ett som bygger på en sträng (slump)konstruktion. (...)

Par I (1994) har alltså två satser: den fritt komponerade *Preludio (Fantasia)* med anvisningen Tempo rubato – espressivo ma con forza, och *Aleafonia*, som ”skall spelas känsligt och med inlevelse – men samtidigt opersonligt (som ett naturfenomen)”. I april samma år följde tre alternativa aleafonier och följande förklaring:

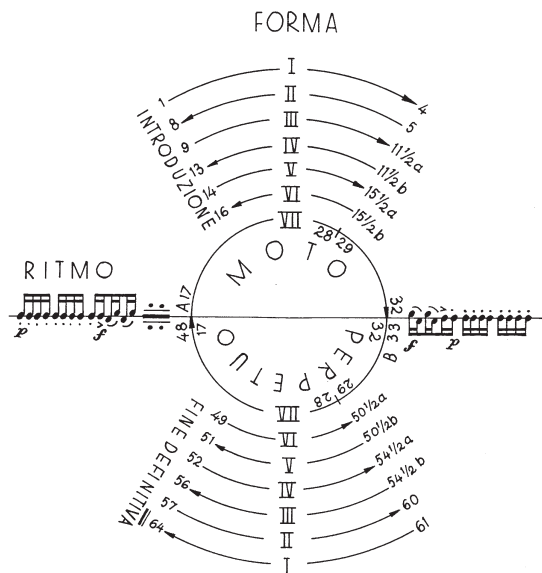
”En aleafoni är ett stycke i vilket alla musikaliska händelser har uppstått genom slumpmetoder enligt en förutbestämd procedur. Denna procedur (”receptet”) är den egentliga kompositionen. Varje realisering kommer att resultera i musik av samma karaktär, men med helt annorlunda detaljer. En aleafoni är med andra ord inte så mycket ett stycke som en oändlighet av möjliga utfall. (...) Principiellt är alla versioner lika bra (kvalitet är ett begrepp som främst är giltigt för själva proceduren). Men detta förhindrar inte att man kan finna ett utfall intressantare än ett annat. (...) En sådan här sammanställning av motsättningar har historiska förelöpare. Som en påminnelse härom hänvisar preludiet till Bachs första Preludium och fuga (ur *Wohltemperiertes Klavier*).

Såväl *Zwölftonspiel* (1948) som *Tanz* (1954) av **Josef Matthias Hauer** (1883–1959) är fristående och hör till tonsättarens sena period, och räknas följaktligen som tolvtonsspel, medan den 20–25 år äldre *Fein gesponnen* ingår som tredje sats i *Sieben Charakterstücke mit Überschriften* (1928).

En relativt ung **Bernd Alois Zimmermann** (1918–1970) skrev sin *Sonat för solo-violin* (1951) blott två år efter den åldrade Schönbergs fantasi för samma instrument. Det är det första och väl kanske minst betydande av Zimmermanns soloverk, men det är en orättvis jämförelse, ty vad kan mäta sig med exempelvis hans solocello-sonat? Verket bygger på en tolvtonsserie som i sig rymmer möjligheten till tonföljden B-A-C-H, och är följaktligen en ”Hommage à Bach”. Första satsen är ett slags tredelad variation med en ”mediterande improvisatorisk” hållning. Schönberg är nog inte så långt borta ändå och visst finns här också en viss affinitet med Magne Hegdals melodiska fantasier (både de med och utan tärning).

Sven Hultberg (1912–1991) var som violinist redan i unga tonår på väg till Musikaliska akademien, och var verksam som jazz- och restaurangmusiker fram till 1933. Fadern satte dock stopp för den musikaliska banan. I stället följde studier vid Konstfack och ett yrkesliv som teckningslärare. Först efter pensioneringen 1977 kunde han komponera på heltid.

Sven Hultberg kan nog på sätt och vis sägas vara en broder i anden till Magne Hegdal. De båda herrarna delar ett lekfullt sinnelag och är hantverkare ut i fingerspetsarna, vilket bland annat tar sig uttryck i en kalligrafiskt ovanligt vacker notskrift. Men i den strängt symmetriska och formellt extremt välordnade tolvtonskompositionen *Numero fuori programma* är Hultberg också något av en kusin till J.M. Hauer.

Numero fuori programma – moto non perpetuo (1970) faller delvis utanför ramarerna för det här programmet, men så annonseras ju också detta redan i styckets titel, *Nummer utanför programmet*, vilket skulle kunna förstås som om stycket är avsett att fungera som extranummer. Vi låter ordet gå till tonsättaren:

”Till grund för kompositionen ligger en serie om tolv takter, vardera bestående av tre fyrtonsackord (...), som fortskrider logiskt-matematiskt lineärt till sin utgångspunkt (...). I sin helhet är serien använd i huvuddelen (...), som i sig är ett moto perpetuo, ett evigt snurrande hjul. Men detta hjul måste sättas igång för att kunna rotera (= introduktionen, som bygger på endast seriens första takt) och efter godtyckligt antal omtagningar av huvuddelen kommer hjulet så småningom att avstanna (...), varför undertiteln ”moto non perpetuo” [inte ett perpetuum mobile] må anses adekvat för stycket i sin helhet.”

Till **Arnold Schönbergs** (1874–1951) allra finaste kammarmusikverk hör hans båda sista, stråkrion från 1946 och den tolvtoniga *Phantasy för violin med pianoackompanjering* op. 47 (1949). Till det speciella med fiolfantasin hör att violinstämman komponerades först, medan pianoackompanjemanget avslutades en vecka senare. Och även om de båda stämmorna tvivelsutan bildar ett integrerat helt, har detta faktum tagits till inteckning för att violinstämman kan framföras separat, vilket alltså sker här. Utan att gå in på formella eller tekniska detaljer kan vi konstatera att Schönbergs fantasi har jämförts med såväl Schuberts Violinfantasi i C-dur som Mozarts Fantasi i c-moll KV 475, men så var Schönberg också i grunden traditionalist, och som oftast kan vi hos honom känna igen ett klassiskt drag, ”das wienerische”, liksom dansanta inslag, båda kännetecken som han delar med Josef Matthias Hauer.

Aldo Clementis (1925–2011) *Sonate Y* komponerades som obligatoriskt stycke till en violinisttävling 2002. Det rör sig närmast om en miniatyr och vid en snabb blick på noterna ser man strax att samma material presenteras i samtliga fyra omvändningar, normalt clementitillvägagångssätt, alltså. Kryptisk titel kan tyckas, och den som har dechiffrerat den är Clemens Merkel. (Undras f.ö. om den kan vara en passning till Dieter Schnebel och hans *Sinfonie X*; de båda var nämligen väl bekanta.) Y står för Ysaÿe med förnamnet Eugène (1858–1931), en av alla tiders största violinister och bland annat skapare av sex högvirtuosa solosonater, op. 27. Materialet till sitt stycke har Clementi hämtat ur första satsen av *Sonat nr 6* i E-dur. Han har valt ut sex lösryckta fragment, på ungefär samma sätt som i pianoverken *Blues 1* och *2*,

